WIKIPÉDIA

Tibeti nyelv

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A **tibeti nyelvet** a Pamírtól kiinduló Himalája és Tien-san hegyvonulatai által körülzárt Tibetben beszélik. Annak ellenére, hogy óriási területről van szó, a zord időjárás és a természeti körülmények miatt csak mintegy 5-6 millió ember él itt. A tibeti nép túlnyomó része a Kínai Népköztársaságban lakik, azon belül is a Tibeti Autonóm Területen, ahol a lakosság 90%-át teszi ki. Élnek még továbbá a nyugati tartományokban (Szecsuan és Csinghaj), ahol keverednek a kínai és egyéb nemzetiségekkel. Kisebb részük a Himalája hegyvidékén, Indiában, Kasmír állam keleti részein, és a majdnem teljesen tibeti lakosságú Szikkimben és Bhutánban lakik, néhány törzs pedig Kelet-Nepálban.

Tibet བོད་ཡིག	
Beszélik	Tibet, Bhután
Beszélők száma	5-6 millió fő
Nyelvcsalád	Sino-tibeti nyelvcsalád Tibeti-burmai ág Tibeti nyelvek Bodi-himalájai nyelvek Bodi nyelvek **Tibeti nyelv**
Írásrendszer	tibeti írás
Hivatalos állapot	
Hivatalos	Tibeti Autonóm Terület
Nyelvkódok	
ISO 639-1	bo
ISO 639-2	bod (T) tib (B)

 A Wikimédia Commons tartalmaz བོད་ཡིག témájú médiaállományokat.

Tartalomjegyzék

Elnevezés

A „tibeti” népnév az arabból származik, akik a történelem folyamán Felső-Tibettel (Töböd) érintkeztek kereskedelmi kapcsolataik révén. Ennek változatai terjedtek el a térségben, *Tibat*, *Tibet*, *Töböd* néven. A nép eredeti neve „bod”.

Főbb jellemzői

A tibeti nyelv egyik fő jellemzője, hogy monoszillabikus (egy szótagú) nyelv. Ez alapján rokonságba hozható a burmai és a kínai nyelvvel, habár ennek a három nyelvnek az egy nyelvcsaládba való tartozása még nem tisztázódott egyértelműen. Az egyes osztályozások csak a tibeti-burmai vagy a kínai-tibeti nyelvcsaládot ismerik el, a kutatók egy másik csoportja viszont a közös kínai-tibeti-burmai nyelvcsalád ősi egybetartozását feltételezi. Ezen feltételezések folyamán a nyelvrokonság kutatói inkább csak szókészleti és hangtörténeti szempontokat vettek figyelembe. A tibeti nyelv viszont olyan tipológiai sajátosságokkal is

rendelkezik, amelyek mind a kínai, mind pedig a burmai nyelvből hiányoznak. Ilyen például a flektálás (az igetövek tőhajlító képzése), az úgynevezett ergatív mondatszerkezet (mely a szenvedő szerkezethez hasonló). Fontos jellemzője a zenei hangsúly megléte.

Története

A tibeti nyelv történetének korszakolására többféle elmélet is létezik. Itt most Róna-Tas András nyomán foglaljuk össze vázlatpontszerűen, röviden:

I. **Előtibeti** *(Pre-Tibetan)*: a sino-tibeti közös nyelvtől addig a korszakig, amit ma proto-tibeto-burmai néven rekonstruálunk.

II. **Őstibeti** *(Ancient Tibetan)*: a tibeti különválásától az államiság kezdetéig.

III. **Ótibeti** *(Old Tibetan)*: az államiság megteremtése, a tibeti írás kialakítása, a buddhizmus megjelenése, fordítások, feliratok 7 – 11. század.

1. **Korai ótibeti** *(Early Old Tibetan)*: az államiság kezdete 650-ig.
2. **Közép ótibeti** *(Middle Old Tibetan)*: a buddhizmus meghonosodása, a preklasszikus tibeti írott nyelv kialakítása 650-814.
3. **Kései ótibeti** *(Late Old Tibetan)*: a Ral-pa-can-féle nyelvújítás 9. század, dunhuangi szövegek, feliratok 815 – 11. század.

IV. **Középtibeti** *(Middle Tibetan)*: a klasszikus tibeti írott nyelv kialakulása, buddhista irodalom 11- 18. század közepe.

1. **Korai középtibeti** *(Early Middle Tibetan)*: a beszélt tibeti nyelv dialektusokra, régiókra történő szétválása 13. század közepéig.
2. **Kései középtibeti** *(Late Middle Tibetan)*: a buddhista szövegek kanonizálása 14. század, a mongolok színre lépése, Sa-skya uralkodás, modern irodalmi nyelv 17. század közepétől, Kínában mandzsu (Qing) dinasztia 18. század.

V. **Új tibeti** *(New Tibetan)*: a nyelvjárások éles szétválása 20. századig.

VI. **Modern tibeti** *(Modern Tibetan)*: napjainkban.

Írása



Az OM MANI PADME HUM mantra tibeti írással

A tibeti írás minden bizonnyal a korabeli nyelvállapotot és kiejtést tükrözi – amit ma archaikusnak neveznek, s bár az íráskép maradt, a modern kiejtés szinte felismerhetetlenségig megváltozott. A tibeti írás rendszerét a 7. században fejlesztették ki egy indiai minta alapján. Ez nagy valószínűséggel hasonlított a dévanágarira, hiszen némi szerkezeti hasonlatosság nyilvánvaló a tibeti és a bráhmi eredetű írásrendszerek között. A tibeti nyelv szótagírású, ami azt jelenti, hogy egy szóban egy magánhangzó van (jelen esetben a bennfoglalt /inherens/ „a”) , ami előtt és után állhat (de nem kötelezően) bizonyos számú mássalhangzó, de egy szótag magánhangzóval együtt maximum 7 betűből állhat, melyek között egy - aminek jelentős szerepe van a kiejtésben - az alapbetű. Az alapbetűhöz viszonyítva állapítjuk meg a többi betűnek a pozícióját.

Források

- Terjék József: Tibeti. In Fodor István (szerk): *A világ nyelvei.* Budapest: Akadémia. 1999. 1395. o. ISBN 9630575973

További információk

Kapcsolódó szócikkek

- Tibeti nyelvek